مامۆستا موحەممەد عەلی قەرەداغی لە بارەی دەستنووسە دۆزراوەکەی مەلەوییەوە:

دەستنووسەکە هی مەولەوی تاوگۆزی نییەو هیچ قسەیەکیش هەڵناگرێ

لەلای ڕاستەوە: مامۆستا موحەممەد عەلی قەرەداغی، سەلاح خزمەتکاری مودەڕیس، مامۆستا عەبدولکەریم مودەریس خۆی، دکتۆر ئەحمەد کوبەیسی

گفتوگۆی: ئارام عەلی سەعید
ڕەوشت موحەممەد

بەشی دووەم و کۆتایی

(دەستنووسەکەی مەولەوی)

+ دەربارەی ئەو دەستنووسەی گوایە دەستنووسی مەولەوییەو لەم دواییانە لە ڕۆژنامەکاندا بڵاوکرایەوەو لەم چەند هەفتەیەی ڕابردووشدا بە مەراسیمێك هێنرایەوە بۆ (سەرشاتە)ی شوێنی مەزاری مەولەوی شاعیر، ئێوە قسەتان لەسەر ئەو دەستنووسەو زانیاریتان لە بارەیەوە چییە؟

ـ من لەڕۆژنامەی ئاوێنە شتێکم نووسی، حەزئەکەم چەند ڕاستییەکیش لەو بارەیەوە بە ئێوە بڵێم، لەبەر ئەوەی بە هەڵە لەناو خەڵکدا ئەم مەسەلەیە بڵاو نەبێتەوە، من ساڵی پار چووم بۆ نمایشگای کتێب لە تاران، پیاوێك هەیە (ئاغای مەدەنی فەر)ی پێدەڵێن، باسی ئەوەی کرد کە کتێبێکی دەستنوسی مەولەوی هەیە ئەیانەوێ چاپی بکەن، بەڵام (نەشری ئیحسان) ئاچێتە ژێرباری ئەو چاپە.

من بۆ ئەو مەبەستە قسەم لەگەڵ نەشری ئیحساندا کرد، وتم: کتێبێك گەر کتێبی مەولەوی بێت شیاوی ئەوەیە ئێوە چاپی بکەن، من شەوێك لەگەڵیاندا خەریکبووم تا ڕازیم کردن، بەرپرسەکەیان وتی: من ڕازیم بەڵام دەبێ هاوکاریم بکەی، منیش بەخاوەنی دەستنووسەکەم وت: ئەم کتێبە ئیستینساخ ئەکەم، کەچی ئەو پیاوە ڕازی نەبوو، منیش وتم: هەر چۆن هەبێ من دەبێ ئەم کتێبە ئیستینساخ کەم، وا سبەی ئەم کتێبە سووتا، یان فەوتا، هەر چۆن هەبوو ئێرەوڕازی ئیستینساخم کردو هێنامەوە، دانیشتم بەشێنەیی کتێبم خوێندەوە تەماشا دەکەم کتێب کتێبی مەولەوی شاعیر نییە، وتارێکم لەسەر نووسیو ناردم بۆ گۆڤاری (هەزار مێرد) کە ڕەنگە لەم ژمارەیەدا بڵاوبێتەوە، ئیتر پاڵم لێدایەوە وتم: ئیتر خەڵك ئەزانێ کە هی مەولەوی نییە، بەڵکو ئەوە دەستنووسە هی مەولەوییەکی ترە، مەولەوییەکی کوردە، پێش مەولەوی خۆمان؛ بۆ ئەمەش شیاوی ئەوەیە کتێبەکە چاپ بکرێت و بڵاو بکرێتەوە، دوای ماوەیەك دەبینم لەڕۆژنامەی ئاوێنەدا ئەو کاك (سەید موحسین)ە وتوویەتی: حەوت سەد لاپەڕە دەستنووسی مەولەوی دۆزراوەتەوە، شیعرەو دیوانەو بەیتی فەلسەفەیە.. واقیعەن ئەم کتێبە هیچ یەك لەوانە نییە، بەڵکو ئەم کتێبە فەرهەنگێکی عەرەبی فارسییە، لەسەر شێوەی (نساب حبیان) کردوویەتی کە کتێبێکی فارسییە، بەڵام ئەم دەستنووسە فراوانترە، سەرەتای کتێبەکە فەوتاوە تەقریبەن فەرعی (ئەلف و بەشێکی باو) فەوتاوە.

+ تۆ بەچ بەڵگەیەك پشت ئەستووری دەڵێی کتێبی مەولەوی نییە؟

لە کۆتایی کتێبەکەدا مامۆستای نووسەر مێژووی نووسینی کتێبەکەی نووسیوە، ئەو ساڵەش بەو پێیەی کە ئێمە دامان ناوە، چوار ساڵ بەر لەدایکبوونی مەولەوی خۆمانە، ئەمە بەڵگەیەك، کە هی مەولەوی نییە، بەڵگەی دووەم کە بۆ ئەمانوڵڵا خانی یەکەمی نووسیوە، دووبارە ئەمیش لەگەڵ ژیانی مەولەویدا ناگونجێ، بەڵگەیەکی تر، کاغەزی دەستنووسەکە بیدەیتە دەست هەر شارەزایەك ئەزانێ کە ئەمە کاغەزی سەردەمی مەولەوی نییە، ئەمە سێ؛ بەڵگەیەکی ئاشکرای تر، ئێمە دەستوخەتی مەولەویمان لایە، لای من هەیە لە کتێبخانەی سنە هەیە، شوێنی تریش، ئەو خەتە لەگەڵ خەتی مەولەویدا ئەرزو ئاسمانە، لە کاتێکدا نووسەری دەستنووسەکە ئەڵێ: ئەمە خەتی خۆمە، هەروەها نووسیویەتی ئەشم توانیوە کتێبەکە پاکنووس کەمەوە، جا بەم بەڵگانەو بەڵگەو تریش کە زۆرن، من بە پشت ئەستوورییەوە ئەڵێم ئەوە کتێبی مەولەوی نییە، بەڵام کتێبی مەولەوییەکی کوردە، خۆی وشەی مەولەویش زاراوەیەکە لەناوچەکانی ئەفغانستان، بە مەلا ئەڵێن مەولەوی، کەزۆر گەورەبوو پێی ئەڵێن مەولانا، جا مەولەوی خۆمان واتە عەبدورڕەحیم تاوگۆزیی بەهیچ شێوەیەك و لە هیچ شیعرێکی خۆیا نەیوتووە مەولەوی.

+ باشە مامۆستا تۆ کە ئەم هەموو بەڵگانەت لایە، ئەی لەسەر چ ئەساسێك لەم شەوانەی ڕابردوودا دەستنووسەکەیان هێنایەوە بۆ سەرشاتەو ئاهەنگیان بۆ گێڕا کە ئەوە نووسراوی مەولەوییە.

ـ جا چی بکەین؟ خەڵکی ئێمە لێکۆڵینەوەیان نییەو بەدەنگی دەهۆڵ ئەڕۆن.

+ ئەی ئەگەر سبەی چاپکراو وتیان ئەمە کتێبی (مەولەوی)یە؟

ـ ئەو کاتە من مەجبوورم بنووسم وەڵڵا ڕاست ناکەن، ئەوە کتێبی مەولەوی نییە.

+ بەڕای تۆ ئەم باسە مشتومڕ هەڵناگرێ؟

ـ نەخێر هیچ قسە هەڵناگرێ، من ئەوەش بڵێم ئەو وتارەی کە بۆ هەزار مێردم نووسیوە لەگەڵ خۆما بردم بۆ تاران، وتارەکە بەناوی (مەولەوی یەکەم، مەولەوی دووەم) جا بردم بۆ خزمەت مامۆستا جارێك خوێندیەوە دووجار خوێندیەوە، بەیانی هەستا وتی: بەخوا دوودڵم، عەزرم کرد مامۆستا جارێکی تر بیخوێنەرەوە، جاری سێیەم کە خوێندیەوە وتی: (تەواو قەناعەتی تەواوم هەیە کە کتێبی مەولەوی نییە).

(شیعری کلاسیکی کوردی)

+ ئاشکرایە دنیا لەبەرەوپێشەوە چوونێکی خێرادایە، ڕۆژ لە دوای ڕۆژ زانستەکان و هونەرەکان گەشەیان پێدەدرێ، بەڕای ئێوە شاعیرانی ئەم سەردەمەی خۆمان چییان ئیزافە کردۆتە سەر شیعری ئەدەبی شاعیرانی پێش خۆیان؟

ـ من ئەوەی ئەمڕۆ ئەیبینم، شیعری کلاسیکی و ڕێچکەی شیعری کلاسیکی خەریکە ون ئەبێت، ئەوانەش لەو بوارەدا خەریکن بە پەنجەی دەست دەژمێردرێن، لافاوی ئەوەی کەپێی ئەڵێن شیعری ئازاد، ئەم جۆرە ئەدەبەی شاردۆتەوە، بۆیە شیعری کلاسیکی لەم چەرخەی ئێمەدا بەرەو ئەمان ئەڕوا.

(بەرهەمی نوێ)

+ دواپرسیارمان لەبارەی بەرهەم و کتێبی نوێی ئێوەیە؟

ـ کە دەڵێی بەرهەمی نوێ، کەواتە دەبێ خوێنەر لەبەرهەمە کۆنەکانیشم ئاگادار بێ. تەبعەن من جگە لە چاپکراوە کۆنەکانم، یەکێك لەو کارە گەورانەی بەدەستمەوەیە بووژاندنەوەی مێژووی زانیانی کوردە لەڕێگەی دەسخەتەکانیانەوە، ئەم کتێبە بە بڕوای گەلێ خەڵك گەورەترین لێکۆڵینەوەی ئەم سەردەمەیە لەسەر مێژووی زانایان کرابێ بەشێوەیەك کە پێشتر کەس نەیکردووە، شێوەکەش ئەوەیە من لە ڕێگەی دەسخەتی زانایانی کوردەوە کە دەسخەتەکانیان لە بەغداو شوێنانی تر پارێزراوە کۆمەڵێکی باش لەو بەرهەمانەیانم کۆ کردۆتەوەو کتێبێکم لێ پێکهێناوە تا ئێستە شەش بەرگیم چاپکردووە، بەرگی حەوتی ئێستە لەژێر چاپدایە، بەرگی هەشتەمیشم لەژێر دەستایە کاری تێدا دەکەم، کە شکۆلی کەلەپوریش تا ئێستە شەش بەرگی دەرچووە، بەرگی حەوتیش کاری تێدا ئەکەم، کتێبێکیش کە لەم ڕۆژانەدا چاپ بوو بەناوی (بایەخدانی میرانی ئامێدی بە ڕۆشنبیری لە دەفەرەکەیاندا)، بەرهەمێکیشم لەژێر چاپدایە بەناوی (دیوانی عەزیز) بەشێکی شیعرەکانی مامۆستا سەید باقر هاشمی ماڵی ئاوابێ بۆی ناردم خۆشم بەشێکی تری شیعرەکانیم لەکن بوو ئەمەش دوابەرهەمە لەژێر چاپدایە، لەگەڵ دوو سێ شتی تریشدا وردە وردە خەریکم ئینشائەڵڵا.

(دوا قسە)

+ مامۆستا ئێمە پرسیارێکمان نەماوە.

ـ ئێوە پرسیارتان نەماوەن من ماومە بڵێم، ئەویش ئەوەیە کە داوام وایە ئێوە بگەڕێن بەشوێن ئەو دەسخەت و دەستنووسە کۆنانەدا کە لە کتێبخانەکاندا پارێزراون لێرەو لەوێ لە ماڵی هەندێ مامۆستا لەم شارەدا، لە ڕۆژنامەکەتاندا باسی دەسخەتەکانیان بکەن، باسی خۆیان بکەن، ئەتوانن ڕەسمی دەسخەتەکان بگرن، یەك دوو لاپەڕە، بڵێن ئەمە دەسخەتی فلانە مامۆستایەو بە خەڵکی بناسێنن، داوا بکەن کێی تر لەو دەسخەتانەی هەیە بیانپارێزێ، چونکە ئەمە کەلەپورو مێژووی ئەم گەلەیە، ئەمە ئەرکی ئێوەیە ئەرکی هەموو ڕۆژنامەکانی تریشە.

خۆزگە ئێوە ئەتانتوانی هەفتانەو مانگانە لاپەڕەیەکی خۆتان تەرخانبکردایە تێیدا دەستووخەتێکتان بخوێندایەتەوەو ئەماشاتان بکردایە، تۆ کە ئەمەت کرد مەلایەکی ... یان گورەمەلایەك کە دەستخەتێکی ... ئەمە ئەکەم.

ئەو کات ڕۆژنامەکەی تۆ لەجەریدەوە دەبێتە سەرچاوە.

خۆزگە وەك ڕۆژنامەی کۆمەڵ ئەتانتوانی مانگانە لاپەڕەیەکتان تەرخان بکردایە و تێیدا دەستووخەتێکتان بخوێندایەتەوەو وێنەی لاپەڕەیەك لە دەستوخەتەکەتان بڵاوبکردایەتەوە، ئەو کات ڕۆژنامەکەی ئێوە لەجەریدەوە دەبووە سەرچاوە.

(١) لە ژمارە (٢٢٧) هەفتەنامەی (کۆمەڵ) دا بڵاوبووەتەوە.